

УДК: 378-057.87:174

*Шкіцька І. Ю., д-р філол. наук, професор,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У тезах висвітлено причини академічної нечесності здобувачів вищої освіти, виокремлено види академічних шахрайств і окреслено способи запобігання їх виникненню. До основних видів академічної нечесності студентів ЗВО віднесено шахрайства, пов'язані з написанням наукових робіт, систематичне невідвідування аудиторних занять, несамотійне або неналежне виконання навчальних завдань, неморальна поведінка під час контролю знань, демонстрування неповаги до знань, своєї та чужої інтелектуальної власності, академічної спільноти та закладу освіти.

Ключові слова: академічна доброчесність, академічне шахрайство, здобувач вищої освіти, заклад вищої освіти, плагіат.

Глобалізаційні світові процеси, посилення міжнародних зв'язків, активізація академічної мобільності призводять до того, що Україна прагне узгоджувати свої національні стандарти, зокрема у сфері освіти, зі стандартами європейських країн й орієнтується на успішні освітні практики провідних університетів світу. Серед основних принципів, сповідуваних в освітньому просторі ЄС, – покращення якості освітніх послуг, невід'ємною умовою чого є доброчесність усіх членів академічної спільноти.

Питання академічної доброчесності з давніх часів привертають увагу багатьох фахівців із різних сфер знань. Частина розвідок цієї тематики стосується опису видів академічних шахрайств, висвітлення правових аспектів академічної доброчесності, форм плагіату в освітньому і науковому середовищі (див., наприклад, [6; 1; 3; 7; 5]). Але, незважаючи на великий доробок учених у цій царині, наша розвідка, метою якої є визначення видів академічної нечесності українських здобувачів освіти, з'ясування факторів, що посилюють її прояви, а також окреслення способів боротьби з нечесною поведінкою в академічному середовищі, є актуальною і відповідає запитам сучасного українського суспільства.

Загалом зростання масштабів академічної нечесності у вищій школі зумовлено масовістю та знеціненням вищої освіти, ставленням до неї як до бізнес-проекту, що «спричинює поступове заниження освітніх стандартів і бюрократизацію вищої освіти» [5]. До того ж українському суспільству в умовах сьогодення важко долати морально-етичну кризу, що виражається в толерантності до корупції й порушень правових і етичних приписів [2, с. 54]. Треба також зазначити, що в умовах швидкого розвитку інформаційних технологій, активізації глобалізаційних процесів і відсутності дієвих міжнародних кодексів для регулю-

вання правопорушень у сфері захисту інтелектуальної власності можливостей для таких академічних шахрайств, як-от копіювання, переклад з іноземної мови й привласнення чужих наукових напрацювань, стає більше [4].

Розглянемо основні види шахрайської поведінки здобувачів вищої освіти й окреслимо шляхи вирішення проблем.

1. Шахрайства, пов'язані з написанням наукових робіт. Серед них можна виокремити такі: а) несамостійне виконання проєктів, навчальних завдань, написання наукових, у тому числі випускних кваліфікаційних, робіт; б) плагіат, самоплагіат, використання сервісів штучного інтелекту для генерації наукових текстів, що видаються за власні; в) фальсифікація й фабрикація результатів наукових досліджень, свідоме викривлення посилань на джерела та інформації, що міститься у джерелах, на які зроблено посилання [4]; г) продаж своєї інтелектуальної власності, написання наукових робіт на замовлення; д) подання різними особами тих самих робіт як результату власної навчальної чи наукової діяльності.

Сучасні молоді люди відчувають істотні труднощі в підготовці наукових текстів і продукуванні ідей у письмовій формі відповідно до вимог наукового стилю. Частково це зумовлено тим, що в закладах середньої освіти їх вчать писати тексти здебільшого в публіцистичному, рідше в художньому й офіційно-діловому стилях, а науковий стиль залишається поза увагою. По-друге, наукова діяльність потребує постійного супроводу консультанта чи наукового керівника, вимагає великих зусиль і затрат часу. До того ж заняття науковою роботою протягом навчання в університеті не завжди знаходять визнання у вигляді матеріальних і моральних заохочень, що теж негативно позначається на ставленні студентства до навчання й науки зокрема.

Рішення: а) введення навчального курсу «Академічне письмо» як обов'язкового компонента у всі освітньо-професійні програми; б) проведення заходів з академічної доброчесності на рівні університету, факультету, кафедр; в) створення й дотримання кодексу академічної доброчесності; г) запровадження процедури перевірки написаних студентами текстів наукових робіт на оригінальність, здійснення їх наукової експертизи; д) підтримка наукової молоді та їхніх наукових керівників у ЗВО (передбачення додаткових балів у рейтингу, преміювання викладачів за керування науковою роботою студентів, призначення підвищених, зокрема іменних, стипендій для здобувачів освіти, пріоритет під час вступу на вищий освітній рівень, перевага в конкурсах на участь у програмах академічної мобільності тощо); е) позитивне позиціонування наукової діяльності як можливості для саморозвитку й творчості, набуття досвіду, вироблення цінних особис-

тісних якостей (організованості, дисциплінованості, здатності до критичного й аналітичного мислення тощо) і комунікативних навичок.

2. Невідвідування занять без поважної причини, неналежне опрацювання навчального матеріалу, обманювання щодо причин академічної заборгованості. Зниження відвідуваності аудиторних занять студентами ЗВО спричинено передусім тим, що сьогодні через різні обставини, зокрема російсько-українську війну та погіршення добробуту громадян, багато здобувачів освіти змушені поєднувати навчання та роботу (на жаль, здебільшого не за фахом). До того ж спостерігаємо й загальне зниження інтересу до навчання та пізнавальної активності студентів, що зумовлено багатьма чинниками: інформаційним перевантаженням сучасної молоді людини, доступністю інформації, різноманітністю її форм та способів одержання, популярністю коротких аудіовізуальних повідомлень, систематичний перегляд яких призводить до того, що студенти не сприймають розлогіх текстових повідомлень без звукового чи яскравого візуального супроводу, відчують втому, брак концентрації уваги під час прочитання наукових розвідок і навчально-методичної літератури тощо. Інакше кажучи, сучасним педагогам у боротьбі за увагу студента доводиться конкурувати з популярним розважальним контентом ютуба і тік-тока, що є неабияким викликом.

Рішення: а) сприяння працевлаштуванню студентів за спеціальністю; б) урізноманітнення форми проведення аудиторних занять, що передбачає активність студента і його всебічний розвиток; в) створення цікавого для студентської молоді навчального контенту, що має практичну значимість і допомагає розвинути тверді та м'які навички; г) запровадження різних форм навчальної роботи відповідно до можливостей здобувача освіти, його інтересів, фахового спрямування, зокрема й у вигляді неформальної освіти; д) створення доброзичливої атмосфери на заняттях, побудова гармонійної взаємодії на рівнях «викладач – студенти», «куратор – студенти», «староста групи – студенти», «студент – студентська група»; е) використання викладачами індивідуального підходу до студентів; ж) повне забезпечення здобувачів освіти навчальними матеріалами, розміщеними на освітніх платформах, зручних у використанні з персональних комп'ютерів і мобільних телефонів; к) можливості вибору студентом індивідуальної освітньої траєкторії; л) створення зручного для всіх учасників навчального процесу розкладу; м) налагодження дієвої комунікації між викладачем і студентськими групами в месенджерах. Зауважмо, що виховна робота і заходи для студентської молоді, а також студентське самоврядування теж сприяють вирішенню проблеми з відвідуваністю занять і підвищують імідж закладу вищої освіти не тільки як храму науки, але й місця для всебічного розвитку особистості та приємного проведення вільного часу.

3. Шахраювання під час проміжного / підсумкового контролю знань.

Ідеться про списування, виконання тестів і контрольних робіт сторонніми особами, проходження контролю замість інших студентів, обмін варіантами завдань на заходах контролю, фотографування й поширення контрольних завдань, проходження комп'ютерного тестування з використанням багатовіконного режиму екрана, корупційні практики тощо. До такого виду нечесності здобувачів освіти часто «підштовхують» велике академічне навантаження, зокрема значний обсяг завдань, нераціональні обмеження в часі, ненадання викладачем якісних і доступно написаних навчально-методичних матеріалів студентам, непроведення / неналежне проведення занять, а також складність і непривабливість навчальних дисциплін для здобувачів освіти.

Рішення: а) запровадження форм «подвійного» контролю (наприклад, захист проєкту, додаткова співбесіда з теми), проходження тестування / написання контрольної роботи під наглядом викладача чи з відеоспостереженням, установлення розумних дедлайнів і часових обмежень тощо; б) двофакторна авторизація студента на онлайн-платформах; в) використання програм, що блокують багатовіконний режим екрану під час проходження комп'ютерного тестування; г) регулярне оновлення екзаменаційних питань і завдань; д) створення посильних, творчих і цікавих для сучасної студентської молоді завдань (написання проєктів, стартапів, виконання ситуаційних завдань, створення відео і презентацій, інтерв'ю та ін.); е) конструктивна форма взаємодії між викладачем і студентами: повідомлення-нагадування / поради, «мотиватори», поточні консультації, у тому числі в онлайн-формі; ж) справедлива й прозора система оцінювання знань.

Висновки. Захоплива форма аудиторних занять, створення викладачами цікавого й різноманітного контенту з академічних дисциплін, розміщення його на платформах, доступних для студентів, що навчаються за індивідуальним графіком, змішана форма навчання, можливість онлайн-консультацій, проміжних і підсумкових форм контролю, справедлива система оцінювання знань здобувачів освіти, заохочення членів академічної спільноти до наукової роботи, запровадження навчальної дисципліни «Академічне письмо» як нормативного освітнього складника у всі освітньо-професійні програми, а також приклад викладачів, які сповідують принципи академічної доброчесності не тільки на словах, пропагують цінність знань, культивують повагу до своєї і чужої інтелектуальної власності, дадуть змогу ефективно протистояти негативним практикам в освіті й запобігати академічним шахрайствам.

Список використаних джерел

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
2. Гребенюк Т. В. Академічна доброчесність: навч. пос. для студ. Запоріжжя: ЗДМУ, 2021. 108 с.
3. Колесніков А. Академічна доброчесність в українському освітньо-науковому просторі: проблеми та соціальні загрози. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2019. Вип. 24. С. 122–128.
4. Лист Міністерства освіти України 23.10.2018 № 1/9-650 Керівникам закладів вищої освіти «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text> (дата звернення: 15.05.2024).
5. Федорченко Ю. Академічна недоброчесність у вищій школі як системна проблема. *Освітня політика*. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/1105-akademichna-nedobrochesnist-uvishchij-shkoli-yak-sistemna-problema> (дата звернення: 16.05.2024).
6. Lang James M. *Cheating Lessons*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts; London, England, 2013. 272 p.
7. Parnter C. Academic misconduct in higher education: A comprehensive review. *Journal of Higher Education Policy and Leadership Studies*. 2020. № 1(1). P. 25–45.

